

El naixement del Barracar

Sebastià Sansó Barceló

Introducció

Aquest estudi forma part d'un treball en gestació que intenta analitzar el desenvolupament del nucli urbà de Manacor en un període que abastaria des de la baixa edat mitjana fins a l'actualitat. Dins aquest context hom considera important fer referència a un assumpte poc tractat fins al moment com és la formació d'un dels barris emblemàtics de Manacor: el Barracar.

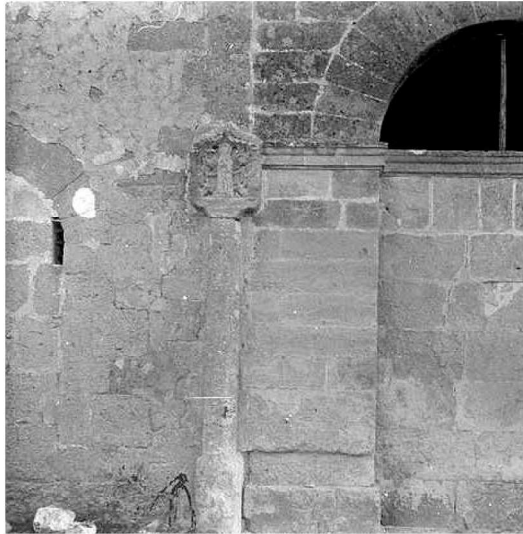
Les dades que s'han anat recopilant permeten establir la hipòtesi, contràriament al comunament acceptat, que antigament la sortida de Manacor cap a Sant Llorenç des Cardassar no es feia només pel camí d'Artà sinó, especialment, pel camí que partint de la creu d'en Topissa, just enfront del carrer dels Bous, baixava per l'actual carrer del Barracar i seguia pel camí de les Bones Dones per anar a ajuntar-se amb la carretera vella de Sant Llorenç.¹Sobre la voravia esquerra d'aquest camí es construiria, a partir del segle XVII, el raval del Barracar.

Així com al cadastre de 1617 ja trobam nombroses propietats al raval de

---

¹ Una acta municipal de l'1 de gener de 1862 parla del traçat del camí, el qual, empalmant amb el de Conilles, condueix a les Pedreres (d'en Xema), o sigui el dit camí vell d'Artà (que travessa el de Son Boga) i té la sortida pel carrer del Barracar. L'any 1882 l'ajuntament acordava pagar reparacions i tapar clots als camins del municipi de Manacor, entre els quals citaven el de Son Boga amb 881 pessetes (el tercer en pressupost després del de Son Cigala i el de Llucamar). *La Pequeña Guia de Manacor é Indicador Comercial*, publicada el 1897, ens parla de vuit camins veïnals que comunicaven Manacor amb els diversos indrets. Eren els del Port, el de Son Servera, el de Son Jaume Andreu, el de Son Sigala, el de Son Boga, el de Conies, el de Llucamar i el que defineix com a Circular.

Fartàritx, no s'ha localitzat cap anotació que permeti assignar habitatges al raval barracaer. Les primeres cites del nou barri figuren al cadastre de 1649² quan apareixen mencions de cases i trasts confrontant amb el camí que hem citat anteriorment, sense que es faci referència en cap moment a “barraques”.³

Creu col·locada a la paret de l'antic escorxador.

Els punts clau

La creu d'en Topissa

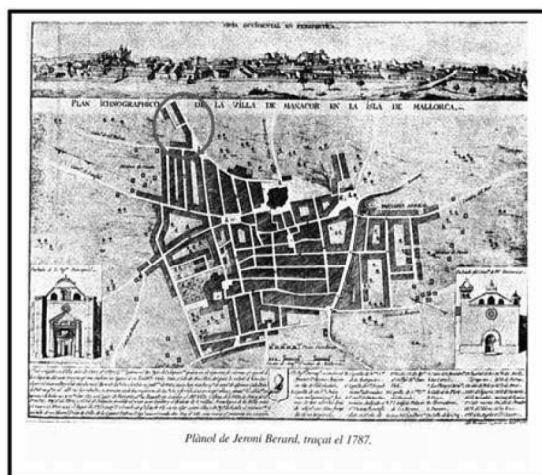
La primera referència que tenim d'aquesta zona ens ve de la ubicació d'una de les vuit creus aixecades a les entrades dels principals camins que arribaven a la vila.⁴

---

2 AMM 657.

3 Una hipòtesi a plantejar seria la possibilitat que es digués Barracar perquè el camí anava a la possessió de les Barraques.

4 A més de la creu d'en Topissa –per ordre de construcció– tenim: 1) Creu d'en Marc (dita així en honor del seu patrocinador, el prevere Marc Riera). Fou aixecada el 1487 enmig de la plaça del Palau, on va restar fins a mitjan segle XIX quan fou traslladada a l'embocadura del camí d'Artà. L'1 de maig de 1907 va caure tomada per un arbre. 2) Creu de s'Abeurador, devora el pou Rodó a la plaça del Mercat. Fou construïda cap a finals del s. XV o començament del XVI. El 1840 fou traslladada al cementiri. 3) Creu del camí de Ciutat. El 1597 el veí Joan Pastor demanà permís per construir la creu a l'extrem del carrer de Ciutat. L'any 1711 sofrí alguns desperfectes. El 1840 fou traslladada al cementiri i al seu lloc s'obrí el pou dit del camí de Ciutat (1860). 4) Creu de

Plànol de Jeroni Berard, traçat el 1787.

Plànol de Berard i detall corresponent al Barracar.

Gabriel Fuster, citant el Llibre de Determinacions de la Parròquia de Manacor, foli 2, assegura que el rector Mateu Malferit, el vint-i-quatre de febrer de 1567, beneïa la creu “que es davant les cases dites den Ribot del camí de les pedreres i de les vinyes de la qual fou autor Johan Famanias, major, i la feu mestre Thomas Rosselló (als) Figuera, picapedrer”. Fou destruïda pels constitucionals l’any 1821. Estava situada a la confluència dels carrers dels Bous i de la Verònica –com es veu al plànol de Jeroni Berard–, prop de les cases d’Antoni Mir Topissa –qui li atorgaria el nom– i, com cita la font, davant les cases d’en Ribot.

Al Llibre de revisions del Comú de Manacor de 1699 (Arxiu Parroquial) es llegeix una anotació corresponent a aquell any: Catalina Caldentey, vídua de Joan Ribot Parra, pagava un cens de catorze sous “per la sua casa en el carrer den Oliver ara carrer den Soler [actual de n’Amer] prop de la Cínia dita na Camella” (Carvajal & Lliteras 2006, 107). Els Estims de 1654 anoten una casa i corral a nom de Joan Ribot, fill de Jaume Parra al carrer del Sr. Fortesa (de n’Amer).

---

s’Antigor. Es construí l’any 1598 devora la casa del cirurgià mestre Antoni Pasturano. El 1670 va caure i es va fer malbé i altra vegada l’any 1710. El 1849 passà al cementeri, i s’obrí al seu lloc un pou amb doble brocal. 5) Creu d’en Servera, aixecada també l’any 1598 a la cruïlla dels camins del Port i de Son Galiana, a la vinya de Pere Servera. El 1711 s’havia tomada i tornada a construir. El 13-10-1864 vora seu s’executà a garrot Miquel Llull, d’Artà. Es tornà a tomar el 1875 i fou substituïda per una de ferro. 6) Creu de sa Bassa. Construïda en el centre de la plaça enfront del carrer de l’Anell. Cap al 1840 desapareix i es construeix un pou, que es torna a tapar. 7) Creu antiga de Fartàritx, a la cruïlla dels carrers de la Creu i d’en Colom. L’any 1840 fou traslladada al cementeri. Al seu lloc s’aixecà la creu nova de Fartàritx l’any 1883. (La Aurora, n. 85, del 18-04-1908).

Al plànol precedent podem observar la situació d'alguns dels llocs esmentats en aquest treball:

- Dins el cercle, la creu d'en Topissa.
- Amb la lletra A, la primera travessia del carrer del Barracar, que el connectava amb el carrer d'en Barri (actual Lluna) a través del que, posteriorment, seria el carrer de Sant Francesc.
- Amb la lletra B, el carrer dels Bous.
- Amb la lletra C, el carrer de n'Amer.
- Aproximadament al lloc senyalat amb el número 1 hi havia la casa de Joan Ribot *Parra*.
- El número 2 indica la casa del pare Antoni Artigues (1685), al cantó de l'illa del Barracar amb el carrer de la Verònica, a la creu d'en Topissa, **mirant la sinya d'en Camello**, cases que abans pertanyien a la vídua de Guillem Riera *Buades*.
- Al lloc senyalat amb el número 3 es trobaria la casa del fuster Miquel Creus situada **devora na Camella**⁵ i la del reverend Joan Sureda citada com a **prop de na Camella**.

El raval del camí de Sant Llorenç

L'illa que s'anava formant era la que es mostra al plànol de Jeroni Berard i els primers cinc propietaris amb habitatges **al camí de Sant Llorenç** segons el cadastre de 1649⁶ eren:

- Antoni Parera, fill d'Antoni *Peu gros*, amb dues cases i corral.
- Miquel Parera, fill d'Antoni, també hi tenia corral i casa.
- La vídua de Guillem Llull *de les Pedreres*, amb casa i corral.
- La vídua de Gregori Rosselló hi posseïa casa i trast.
- Llorenç Bauçà *Cama grossa*, amb casa i trast.

Un lustre després, al cadastre de 1654⁷ ja compareixen més de dues desenes de propietaris, amb mencions a la seva situació com **al raval del camí de Sant**

---

5 Al cadastre de 1703 (ARM, ECR 946) figura Elisabet Creus Piris (vídua de Pere Joan Creus) com a propietària d'una casa a la Pedra Llisa confrontant amb sort dels hereus de l'honor Francesc Miquel Ballester.

6 AMM 657.

7 AMM 661/1.

Llorenç, al raval anant a Sant Llorenç o en el camí del raval per on es va a Sant Llorenç. Cal observar com s'ha incorporat la paraula “**raval**”, indicatiu, potser, del fet que ja està format un nucli considerable.

Als primitius habitants del raval: Antoni Parera, fill d'Antoni *Peu gros*, d'ofici teuler, amb dues cases al camí;⁸el seu germà Miquel, també tauler; Guillem Llull, fill de Pere; Maria, vídua de Guillem Llull; Jaume Rosselló, fill de Gregori, i Llorenç Bauçà, fill de Miquel, *Cama grossa*, s'anaven afegint nous veïnats: Miquel Nadal *de les ayguas* –taconer–, Joan Llull *de na Nita, Pota*; Pere Llull, fill de Joan, *de na Nita*; Joan Pasqual, fill de Pere, *Capellà*; Miquel Pasqual, fill de Pere, *Capellà*; Bartomeu Fàbregues, fill de Pere, *Venturós*, Jaume i Joan Fàbregues, fills de Bartomeu, *Rovello*. Igualment la vídua de Pere Fàbregues *Nito* i la vídua de Pere Riera *Escarrà*. Així mateix hi habitava Tomàs Riera *Escarrà*;⁹la vídua d'Antoni Rossell; Guillem Rossell; Miquel Rossell, fill d'Antoni; Miquel Gomila *Garbetjo*; Llorenç Mas, fill de Macià; i Miquel Mas, fill de Miquel, *Magalló*.

També hi apareixen com a titulars de molins de vent **al camí de Sant Llorenç**: Pere Frau, fill de Rafel, i Martí Frau, fill de Pere.

Altres cinc propietaris completaven l'illa, però amb els habitatges situats sobre el camí de les Pedreres. Es tractava de: Miquel Pasqual, fill de Pere, *Capellà*; Antoni Roca, fill de Francesc, *Toyo*; Sebastià Rosselló *Dago*, taconer d'ofici, que era propietari de dues cases juntes al citat camí; i Pere Grimalt, fill de Pere, corredor d'ofici, que tenia casa, corral i casetes.

Una trentena d'immobles, incloent els molins, formaven aleshores el nucli del nou raval que s'anava estenent al llarg dels vells camins de Sant Llorenç i de les Pedreres d'en Xema.

L'illa del Barracar

Tres dècades més tard, als Estims de 1685,¹⁰ ja es menciona l'illa del Barracar formada per gairebé les mateixes propietats d'anys abans titulades pels descendents dels antics propietaris, als quals s'incorporaven els nouvinguts formant una illa amb forma de punta de llança, delimitada pel camí de Son Talent i de les

8 El 1703 (ARM, ECR 946), Antoni Parera tenia casa al Barracar confrontant amb dos carrerons, casa de Joan Gelabert i casa de Sebastià Riera.

9 També el trobam el 1703 (ARM, ECR 946) confrontant amb carrer, casa dels hereus de Miquel Pasqual Capellà, casa de la vídua de Gregori Barceló i terra del magnífic Joan Francesc Vallespir, ciutadà.

10 AMM, Hist IV.14.

Pedrerres –actual carrer de la Verònica– i el camí de Sant Llorenç –actual carrer del Barracar. Estava formada per 34 immobles, valorats en conjunt en 2.545 lliures (una mitjana de 74,85 lliures per immoble, inferior a la mitjana de la vila). Els propietaris eren els següents: Andreu Pasqual *de Bellver*; Bartomeu Fàbregues *Venturós*; Pere Llull, fill de Joan; Pere Llull *Rodrigues*; la vídua d'Antoni Parera (Elisabet Riera); Catalina, vídua de Martí Parera; Francina, vídua de Joan Llodrà; el gerrer Antoni Parera; Bartomeva, vídua de Miquel Pasqual; Bàrbara, vídua de Joan Pasqual *Capellà*; Joan Blanquer *Polit*; Miquel Rossell; Guillem Rosselló; Antoni Rossell; els hereus de Llorenç Bauçà *Cama grossa*; Joan Jaume *Ros*; Joan Mesquida; Bartomeu Fàbregues *Venturós*, que hi tenia dos trasts i un casa; Antoni Riutort *Noviet*, que hi tenia la casa més ben valorada (200 lliures); Miquel Mas *Galiana*; Llorenç Febrer *Beia*; Catalina, vídua de Miquel Pasqual; Sebastià Riera *Escarrà*; Miquel Gomila *Garbetjo*; Gregori Rosselló, fill de Jaume; la vídua Antonina Grimalt; Joana, vídua de Joan Rosselló; Miquel Rosselló *Dego*; Pere Grimalt *Poc corre*; Joan Pasqual *de Bellver*; i els hereus d'Antoni Pasqual *de Bellver*.

Al camí de les Pedrerres hi tenien casa: Miquel Melis, fill de Bartomeu (dues), i Joan Amer *Cupa*.

Tot i que encara persisteixen algunes mencions del raval al camí de Sant Llorenç, el camí de Sant Llorenç, el raval anant a Sant Llorenç o el raval mirant a les Pedrerres, predominen les referències genèriques a l'illa del Barracar.

L'any 1709 al Barracar, format aleshores per una quarantena d'immobles, hi vivien: Gaspar Artigues del *Rafalet*; Rafel Bauçà, amb dues cases; Joan Blanquer *Raissa*, teixidor de lli; Sebastià Busquets, amb dues cases –una de les quals abans havia estat de Pere Gomila–;¹¹ Miquel Cànaves; Bartomeu Parera, en una casa que abans havia estat de la vídua de Miquel Caselles; Pere Estelrich *Llamp*, teixidor de lli (abans de Jeroni Gelabert); el prevere Pere Fàbregues, fill de Bartomeu, *Venturós*; Bartomeu Fornés; Miquel Frau, moliner; Bartomeu Fullana *Parera*; Bartomeu Galmés *Mech*; la vídua de Bernat Gamundí (ara del reverend Amer, prevere); Miquel Grimalt *Poc corre*; els hereus de Jeroni Llull *del Barracar*; Pere Llull *Capet*; la vídua de Pere Llull *Nito*; Pere Llull *de les Pedrerres*; Miquel Mesquida *Gollet*; Pere Monjo *Beia*; la vídua d'Antoni Parera *Doneta*;

11 Segons Carvajal i Lliteras (Quaderns de Perlas y Cuevas, n. 22, p. 107) al Llibre de revisions del Comú de Manacor de 1699 (Arxiu Parroquial), a la Verònica, Margalida Salas *Monsenyor*, vídua de Pere Gomila, *Pere Negre*, pagava un cens d'una lliura 2 sous per cases “en el carrer com es pren la via del Berracar en la qual casa esta la 6. Stacio del via crucis”. 1709 la vídua de Pere Gomila *Negre* tenia casa i corral valorats en 160 lliures al carrer de la Verònica, prop de la creu d'en Topissa a l'illa compresa entre els carrers Amargura, Bous, Francesc Gomila i Amer.

Antoni Pasqual *Amador*; Maria Anna Pasqual, muller de Joaquim Munar; Bernat Puigròs *Freixura*; els germans Joan, Sebastià i Tomàs Riera *Poca força*, que hi tenien una casa cadascun; la vídua de Miquel Riera *Llengonís, Llaure*; Pere Riera *Brisano*; els hereus d'Antoni Riutort *Noviet*, que hi tenien una boval valorada en 275 lliures; Antoni Rossell; Sebastià Rosselló; la vídua de Gregori Rosselló, i Jaume Sansaloni *Paupes*.

A la creu d'en Topissa (o sigui al començament del carrer de la Verònica): Guillem Riera *Gometa*, amb dues cases; Miquel Rosselló *Dego*, i la vídua de Macià Soler.¹²

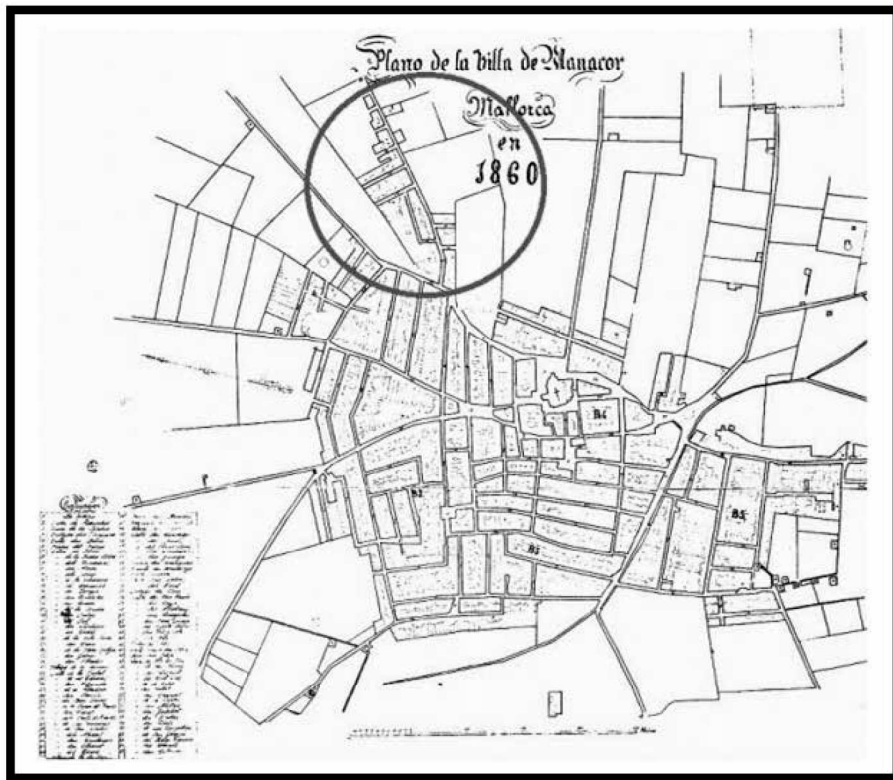
Mig segle després, el raval estava format per un centenar d'immobles. La punta de llança s'allargava pel costat del camí de Sant Llorenç, amb noves construccions. La documentació de 1763 ens indica que habitaven al Barracar: Antoni Pasqual *les coves*; Antoni Sansó *Totsol*, picapedrer; Beatriu Aguiló, muller d'Agustí Cortès; Antoni Llull *Ravell* (porció de casa); Antoni Sales *de na Llesta* (amb dues cases); Antoni Pasqual; Antoni Busquets; Andreu Galmés *Mec, de Son Frau*; Antonina Juan, vídua de Guillem *Parragó*; Anna Llodrà, vídua de Nadal Llull *son Guixa*; Bartomeu Pastor *Escolà*, teixidor de lli (mitja casa); Bartomeu Fàbregues *Venturós* (trasts); Bartomeu Verd *de na Penjo*; Bartomeu Verd *Coca*; Bartomeu Sansó *Crespí*, moliner; Bàrbara Busquets, muller de Pere Joan Sales; Catalina Galmés, vídua de Tomàs Ordines, *de Son Galiana*; Catalina Aina Pasqual *d'Antoni Ros*, muller de Gaspar Artigues; Francesc Caldentey, *son Crespí*; Guillem Galmés *son Negre*; Guillem Santandreu *Treufoc Babelei*; Gabriel Llull *Alarp, de na Sarrella*; Bartomeu Pasqual *Berga, Mola* (porció de casa); Gabriel Monserrat *Marit*; Gabriel Llinàs *Pou*; Jeroni Sureda *son Mesquida*; Rafel Gil *Verenech*; Sebastià Fons *Rayo*; Antoni Pasqual *Figó*; la vídua de Martí Llull *Pagès* (Rafela Ferrer *Voltarina d'en Llisora*); la vídua de Miquel Busquets; la vídua de Miquel Mesquida *Gollet, Guillemona* (amb dues cases); la vídua de Sebastià Veny; Antoni Bauçà, fill d'Amador, *de na Voltarina*;¹³ Guillem Rosselló *de na Manya* (mitja casa); Nadal Llull *Ravell*; Andreu, Pere i Miquel Monjo *Beia*; Joan Parera *Parragó de na Santa*; Joan Parera, fill de Joan *Sinto, Parragó*; Joan Ordines *son Galiana* (tres cases juntes); Joan Pasqual *Orlandis* (mitja casa); Joan Llull *Ravell* (porció de casa); Rafela Ferrer *Llisora*; Joana Maria Su-

12 Pel que fa a Guillem Riera se cita també com al Barracar, Miquel Rosselló l'any 1703 diu creu d'en Topissa i l'any 1709 diu al Barracar.

13 Als Estims de 1685 es mencionen dues cases a nom dels hereus d'Amador Bauçà a l'illa de Pere Soler *de la Bassa*, davant la sinia d'en Camello. L'illa de Pere Soler és la delimitada pels carrers de la Soledat (abans dels Tonedors), de l'Amargura (abans de la Pedra Llisa), de n'Amer (abans també d'en Soler) i la plaça de sa Bassa.

reda, *de can Caramany* (vídua de Llorenç Pol); Joana Maria Ordines, muller de Pere Antoni Artigues; Llorenç Galmés *de Justani* (mitja casa); Miquel Servera *Carnisser*, milicià (porció de casa abans de Pere Martí *Camell*); Miquel Monjo *Beia*; Miquel Verd; Miquel Galmés *son Perot*; Miquel Pasqual *Figó*; Mateu Bordoï *Cassola*, fosser; Miquel Gelabert *Micalons*; Margalida Riera *Parera*, muller de Joan Cabrer *Reny*; Pere, Joan, Damiana i Bárbara Rosselló; Pere Grimalt *Poc corre*.

A la Verònica hi tenien propietats: Pere Grimalt *Fraret*, moliner; Antoni Gomila, cabrer; la vídua d'Antoni Andreu *Pou fondo*; Damià Pastor *Moleta*, teixidor de lli; Elisabet Sansó, muller de Pere Magí Juan; Francesc Vadell *Capità*, teixidor de lli; Francina Llull *Xap*, muller de Jaume Sureda *Poca roba*; Jeroni Llull *Poc oli*; Pere Andreu Bennàssar, ferrer; Sebastià i Joan Fullana *Coa d'all*;

Plànol de Pere d'Alcàntara Penya (1860).

la vídua de Pere Riera *Camell*; Onofre, Antoni i Joan Pasqual *Bellver*; Joan Galmés *Llucamar*; Joan Pasqual *Bellver* (dues cases); Joan Vadell *Capità*; Joan i Josep Pasqual *de Bellver*; Jaume Sansaloni *Puig de la Verònica*; Bartomeu Llull, escrivà; Antoni Gomila *Manxo*, cabrer; Joan Gomila *Manxo*; Miquel Gelabert *Micalons de na morena*; Miquel Riera *Treupalla coll curt*; Mateu Barceló *Cama*, moliner; Melcior Llull *Torriscos*; Pere Antoni Mesquida *Rius*; Joana Maria Duran *d'en Pere de les Planes*.

A més, els molins de Miquel Riera *Baió* –moliner– (que abans fou de Miquel Frau i després de Miquel Vadell *Capità*) al Barracar; els de Mateu Barceló *Cama* –moliner– (que abans fou de la vídua de Pere Caldentey *Porquera*), Pere Grimalt *Fraret* –moliner–, Jaume Amer –prevere–, Rafel Riera de *son Rector* i Joan Ricra *Coletes* –moliner– al camí de les Pedreres d'en Xcma, a més del moliner Antoni Estelrich *Llamp*.

El 1865, el carrer de la Verònica comptava amb 71 cases i 258 habitants, mentre el carrer del Barracar era travessat per 7 carrers més, amb un total de 450 habitants i 139 cases. El carrer d'Artà només alineava 10 cases, habitades per 47 persones.

Una dècada després, l'any 1875, en ple creixement del municipi, els habitatges havien augmentat més d'un 30% i els habitants concentrats a la zona experimentaven un increment de més del 40%. L'època expansiva encara es mantindria al llarg de la dècada següent i podem veure com, segons el padró de 1887¹⁴ –el que marca el màxim poblacional del municipi–, el barri encara creix un 20% pel que fa als habitatges mentre l'augment de població es mantén en xifres superiors al 40%.

L'ensorrament vendria quan la crisi de finals del segle XIX provocà una forta emigració que afectà especialment les classes més desfavorides, precisament les que habitaven aquest barri.¹⁵

La població minva el 40% i els habitatges desocupats augmenten el 22%. Del total dels emigrats que hem pogut documentar el 80% eren jornalers del camp i el 8% no tenien cap ofici.

---

14 AMM 1397.

15 S'ha de precisar, amb dades del padró de 1887, que el carrer de la Verònica tenia un percentatge d'analfabets del 85% i era el més baix del barri, ja que el carrer del Barracar i les seves travessies tenien gairebé la totalitat dels seus habitants analfabets. Per altra banda, mentre el carrer de la Verònica tenia 299 jornalers del camp (el 75% del total dels habitants), al carrer del Barracar n'hi vivien 404 (el 92%), augmentant fins a gairebé el 100% en els altres carrers del barri. La totalitat de jornalers del camp de raval era de 1.272 (el 89%) i les persones inscrites sense cap ocupació eren 56.

QUADRE 1. Evolució del Barracar (1865-1901)

Carrers	1865		1875		1887		1901	
	Cases	Habitants	Cases	Habitants	Cases	Habitants	Cases	Habitants
Barracar	61	175	66	227	76	439	54	181
Comte	6	24	6	24	6	36	5	18
Ballester	6	23	10	37	9	48	9	29
Lliri	7	25	10	44	13	70	10	41
Barri/Lluna	18	53	18	60	19	55	10	25
Unió	16	62	25	106	30	112	27	88
Sales	19	64	39	119	46	140	24	89
Sol	6	24	9	32	13	59	11	38
Sant Francesc					9	68	13	39
Sant Andreu					2	10	3	11
Verònica/Cós	71	258	96	359	110	396	94	302
TOTALS	210	708	279	1.008	333	1.433	260	861

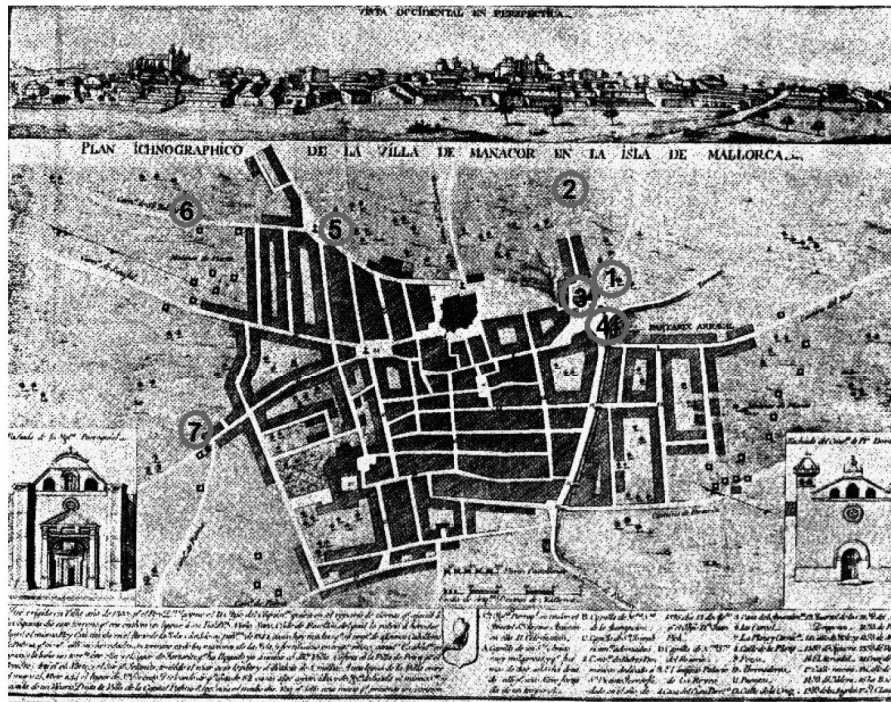
Font: Elaboració pròpia en base als diversos padrons municipals (AMM).

Nota: L'any 1865 el nucli de Manacor tenia 8.414 habitants. El 1875 la població de la vila era de 9.648 persones. L'any 1887 es comptaven 15.333 habitants al poble i altres 4.302 repartits entre fora vila i Sant Llorenç des Cardassar. L'emigració de finals del segle XIX feu que al padró de 1901 els pobladors de la vila superassin per poc els nou mil i la ruralia estàs poblada per unes dues mil sis-centes persones (Sant Llorenç ja s'havia independitzat).

Na Camella

Sobre el plànol de la vila de Manacor, dibuixat per Jeroni Berard (1787) es poden veure els pous que abastien d'aigua el poble. Al llibre d'actes de l'Ajuntament es troba la de la sessió corresponent al 19 de juliol de 1812, en la qual s'instava la neteja dels pous de la vila atesa l'escassetesa d'aigua, i s'indicaven per aquest ordre:

- La sínia de l'hort de la vila
- La font nova
- El pou llarg
- El pou rodó
- **La siniota de na Camella**
- Les Pedreres
- La sínia de na Daniela

Les sinies i els pous de Manacor.

Segons el *Diccionari català-valencià-balear*, camell, a banda de quadrúpede i d'un altre significat més modern que no ve al cas, descriu una persona que té les cames llargues. Els diminutius *camel·la* o *camel·lo*, que no figuren al citat diccionari, indicarien cames curtes o petites. En tot cas el diminutiu de camell seria *camellot* o *camello* (com figura als documents sense accentuar ja que llavors no es feia).¹⁶

Per tant, consideram que el nom de **camella** deriva de la denominació popular de la **sinia d'en Camell** > **na Camella**, com de la **sinia d'en Daniel** (sobrenom del llinatge Fullana) esdevindria **na Daniela** (prop de la plaça de Sant Jaume) i la **vinya d'en Segismundo** es convertiria en **na Xicamunda**, entre d'altres exemples que podríem trobar.

Francesc Miquel Ballester **Camell**, fill de Rafel Ballester, va viure cap a la

¹⁶ Gabriel Fuster, en la seva obra *Apodos manacorenses*, inscriu Francesc Joan Ballester 'Camello' (1781).

Pou rodó, al Pla dels pous, avui plaça del Mercat.

meitat del segle XVI. Als Estims de 1578 figura com a propietari de tota l'illa del Palau, valorada en 2.000 lliures, a més de les possessions de Son Garbeta, la Sobirana, ses Planes, la Sínia, l'Hospital i la cavalleria de Son Peretó. L'any 1660 s'acaba la dinastia en morir sense successió masculina el seu nét del mateix nom, i el patrimoni passa als Orlandis pel casament de la seva filla Isabel (Sansó & Sansó 2009, 155-162).

Una referència a la sínia podria ser la que ens proporciona el Llibre de Sentències, amb data 24-03-1602, quan el taconer Miquel Nadal *de les aygos*, a qui trobam als Estims de 1654 com a veí del nou raval, és citat “per compra de la font de Miquel Nadal, abans de mosson Ballester, per raó de l'aigua que es defensa i quartioneja davant la Procuradoria Reial”.¹⁷

Del llistat de titulars que apareixen als Estims de 1685 cal destacar, per les dades interessants que ens proporciona la font, al pare Antoni Artigues, propietari de dues cases juntes en **el cantó de la sínia d'en Ballester**, que abans havien estat de la vídua de Guillem Riera *Buades*.¹⁸ Possiblement fossin les cases

17 Al Llibre de Sentències (25-11-1604) hi ha una proposta de compra de “la sínia de Rafel Ballester contigua a una sort junt a la present vila”. Al llibre de Clavariat (02-03-1605) el mateix Rafel Ballester cobra 100 lliures per la venda d'una sínia i, novament, al Llibre de Sentències (12-06-1605) es pot llegir que la Universitat de Manacor renuncia a comprar “la sínia del senyor Francesc Miquel Ballester”. Dades facilitades per Damià Duran, a qui agraeixo tota la informació aportada sobre els pous i les sínies.

18 Al cadastre de 1709 (AMM IV-18, IV-19 i IV-20), Josep Artigues, fill d'Antoni, tenia una casa mirant a la sínia d'en Camelló. Un altre personatge amb el cognom Artigues –Martí, fill de Gaspar–

del cantó del carrer de la Verònica amb el carrer del Barracar, davant la creu d'en Topissa, puix al cadastre de 1709, Josep Artigues, fill d'Antoni, paraire com son pare, tenia una casa i corral **mirant la sinya d'en Camello**.

A la mateixa font trobam el notari Antoni Gelabert amb casa i corral, abans de Pere Sureda, valorats en 150 lliures, a la **Sénia den Camella**. Al document citat es veuen nombroses inscripcions que abonen la teoria, com el cas de Miquel Amer, fill de Llorenç *de sa Bassa*, amb casa i corral **junt a na Camella**; el fuster Miquel Creus, fill d'Antoni, titulava casa i corral **junt a na Camella**,¹⁹ i el reverend Joan Sureda, amb casa i corral, valorades en 400 lliures, **prop de na Camella**, els dos darrers a l'illa que titulava l'eclesiàstic (la que actualment està circumscrita pel carrer de l'Amargura i plaça del Palau, na Camella, carrer del Sant Crist i carrer d'Artà).

Igualment, a la font citada s'indiquen dues cases dels hereus d'Amador Bauçà **davant la sinya d'en Camello**, a l'illa de Pere Soler *de sa Bassa* (la compra entre els carrers de la Soledat, Amargura, Amer i sa Bassa).

Al Llibre de revisions del Comú de Manacor de 1699 (Arxiu Parroquial) es llegeix una anotació corresponent a aquell any: Catalina Caldentey, vídua de Joan Ribot Parra, pagava un cens de catorze sous “per la sua casa en el carrer den Oliver ara carrer den Soler prop de la Cínia dita na Camella” (Carvajal & Lliteras 2006, 107). Els Estims de 1654 anoten una casa i corral a nom de Joan Ribot, fill de Jaume *Parra* al carrer del Sr. Fortesa (actual carrer de n'Amer).

L'any 1709 el senyor Francesc Cotoner tenia nou quartons (uns 16.000 m²) **dins na Camella** valorats en 650 lliures i, encara, segons l'Apeo de 1818 la marquesa d'Ariany era propietària de dues quarterades i tres quartons (més de 17.000 m²) a **na Camella**, finca on, l'any 1878, l'Ajuntament acordava construir una plaça (Riera 2006, 173).

En el Registre de Bans, es troba el corresponent al 18 de juliol de 1881 on es menciona altra vegada l'indret: “[...] que de hoy en adelante quedarán las dos poleas mas inmediatas al portillo de la finca llamada **na Camella**, de la fuente Santa a disposición de los que vengan [...]”.

És a finals del segle XIX quan el nom de na Camella es substitueix pel de na Cametla o na Camel·la. Així ho veiem l'1 de setembre de 1878 quan el batlle Joan Servera Truyol “[...] acordó el ensanche de la población por aquella parte

---

tenia casa al camí del Pla. També prop de na Camella tenia casa Joan Sureda, tot i que aquesta estava situada a les Pedres Llises (actual carrer de l'Amargura).

19 Al cadastre de 1703 (ARM, ECR 0945) figura Elisabet Creus Piris (vídua de Pere Joan Creus) com a propietària d'una casa a la Pedra Llisa confrontant amb sort dels hereus de l'honor Francesc Miquel Ballester.

para su regularización adquiriendo una porción de la finca llamada Na Camel·la propia de los sucesores de la señora marquesa de Ariany para convertirla en espaciosa plaza [...]”. El 18-06-1899 s’anomenava una comissió per dictaminar sobre “la proposición hecha por D. Joan Sureda, marqués de Vivot, actual propietario de Na Camel·la”.

L’any següent Manuel Suárez Martínez, jutge de primera instància, instava Francisco Javier Rocaberti de Dameto, marquès de Bellpuig, i Anna de Boxadors Cotoner, marquesa vídua de Vivot, perquè “aleguen sus derechos a diversas propiedades que Pedro y José Cotoner Verí quieren registrar a su nombre”, entre elles “una pieza de tierra llamada Pla, la Sínia o Ne Cametla de este término, [...] así como una casa y corral ubicada en calle Pedro Llull 2 de Manacor”.

El 20 de setembre de 1920, dins el programa de fires, s’inaugurava el nou passeig Antonio Maura (Ferrer 2006b, 185-190) encara que per la consciència col·lectiva dels manacorins restava inamovible l’antic nom de na Camel·la, que ara hauran de canviar per na Camella en honor de l’antiga sínia dels Ballesters.

La sínia d'en Camell: na Camella. Les cases que es veuen a l'esquerra són la darrera del carrer dels Bous i les primeres del carrer de la Verònica (Forn de Ca'n Ribot).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CARVAJAL, Albert; Lliteras, Joan (2006). «Els carrers de Manacor al segle XVII». *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 22. Manacor.

FERRER, Rafel (2006a). «Manacor hace cien años. Noticiario de 1900». *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 30. Manacor.

— (2006b). «Notas sobre Na Camel·la. Un barrio de normativa singular». *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 40. Manacor.

FUSTER, Gabriel (1963?). *Introducción a un estudio de los Apodos manacorenses*. Manacor. [Separata del setmanari Arriba]

RIERA, Juan (2006). *Historia de Manacor; Siglo XIX. 2ª parte*. Manacor: Juan Riera Dalmau.

SANSÓ, Joan Lluís; SANSÓ, Rafel (2009). «Els Ballester: nissaga manacorina». A: *V Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Manacor: Ajuntament de Manacor.

ARXIUS

Arxiu Municipal de Manacor (AMM)

Arxiu del Regne de Mallorca (ARM)

PREMSA

La Aurora